

ZDEŇKA STAVINHOVÁ

MARCEL COHEN

I v uchvátanosti dnešních dnů zůstává vzpomínka na Marcela Cohena živá v myslí těch, kteří ho znali. Udivoval svým pracovním elánem i stále se rodícími tvůrčími myšlenkami. Jeho dílo je nejen dnes, ale bude i v budoucnu pramenem vědeckých informací pro široký okruh badatelů.

Marcel Cohen se narodil 6. února 1884 v Paříži. V roce 1908 získal agregaci z francouzské gramatiky, ale jeho učitel, významný lingvista A. Meillet, mu navrhl, aby se věnoval studiu jazyků semitských. M. Cohen o tom vypravuje v předmluvě ke svému dílu *Essai comparatif sur le vocabulaire et la phonétique du chamito-sémitique* (1947, 2. vyd. 1969). Po třech studijních pobytech v Alžírsku vyslovuje ve své studii *Le parler arabe des Juifs d'Alger* (1912) názor, že jazyky semitské, berberské, egyptština a jazyky kušitské tvoří semito-hamitskou skupinu, mající společnou jazykovou základnu. Tento názor je však v té době ještě přijímán mnohými odborníky s nedůvěrou. Ve svém bádání se M. Cohen specializoval na etiopštinu, která tehdy byla ze semitských jazyků nejméně známá. Po půlročním studijním pobytu v Berlíně odjíždí proto do Etiopie, kde se po 14 měsících věnuje nejen bádání lingvistickému, ale také etnografickému a sociologickému. Získává mnoho poznatků o klasické etiopštině a také o amharštině. Po návratu do Francie má brzy pověst vynikajícího odborníka v semito-hamitské lingvistice.

Od r. 1911 do r. 1950 přednáší amharský jazyk na *École des langues orientales*. Tato činnost byla však přerušena 1. světovou válkou, kterou M. Cohen prožil na frontě. Od r. 1919 do r. 1956 přednáší současně na *École pratique des Hautes Études* klasickou etiopštinu.

V r. 1924 předložil dizertační práci ze srovnávací semitské gramatiky na téma *Le système verbal sémitique et l'expression du temps* a dosáhl titulu *Docteur ès lettres*. V roce 1931 založil skupinu zabývající se studii semito-hamitskými (*Le Groupe linguistique d'études chamito-sémitiques*). Výsledky svého bádání publikoval v řadě prací, např. v r. 1931 vydává *Études d'éthiopien méridional*, v r. 1936 *Traité de langue amharique* (nové vydání je z r. 1970) a v r. 1939 *Nouvelles études d'éthiopien méridional*. Společně se svým učitelem A. Meillem redigoval kolektivní dílo *Les langues du monde* (1924), v němž je autorem kapitoly *Langues chamito-sémitiques*.

Ale poněkud se stává středem badatelského zájmu M. Cohena obecná lingvistika. Již v dřívějších letech uveřejňoval recenze v časopise *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* a až do r. 1930 se obětavě věnuje i administrativním záležitostem Lingvistické společnosti (*Société Linguistique*).

M. Cohena je možné považovat také za jednoho ze zakladatelů sociolingvistiky ve Francii. Této oblasti bádání se věnuje zvláště po r. 1947 a svá konstatování o vztazích mezi strukturami společnosti a jazykem shrnuje v knize *Pour une sociologie du langage* (vyšla r. 1956). V té době je však ve Francii

ještě malý zájem o tuto problematiku. 2. vydání vychází pod názvem *Matériaux pour une sociologie du langage* (1971). Od r. 1952 píše M. Cohen pro *Année sociologique* rovněž recenze z tohoto vědního odvětví.

Již v roce 1936 vystoupil proti mylné teorii Marrovo a v r. 1950 vyjadřuje o Marrovi svůj názor v *Pensée* pod názvem *Une leçon de marxisme à propos de la linguistique*. Marxistické zaměření přivedlo M. Cohena do skupiny *Groupe d'études matérialistes*, kterou v období mezi dvěma válkami řídil Paul Langevin.

Ani problematika dětské řeči nezůstává stranou badatelského zájmu M. Cohena. V r. 1923 uveřejňuje v *Journal de Psychologie* článek *Langage d'action dans les premiers stades du langage de l'enfant*. V r. 1947 vychází tamtéž jeho důležitá studie *Faits linguistique et faits de pensée* a v r. 1950 *Le langage, structure et évolution*. Pod názvem *Langage enfantin* byly vydány různé články věnované této problematice, které psal od r. 1922. V r. 1962 se odborná veřejnost seznamuje s jeho *Étude sur le langage de l'enfant*. Článek z r. 1952 *Sur l'étude du langage enfantin* je znovu otištěn v časopise *Enfance* v r. 1969 (č. 3—4). Badatelský zájem M. Cohena upoutal rovněž vývoj písma. V r. 1958 vydává významné dílo *La grande invention de l'écriture et son évolution*.

V pozdější době se stala hlavní oblastí vědeckého bádání M. Cohena francouzská lingvistika. Jí věnoval svou pozornost již od čtyřicátých let. Řadu let přednášel na dšlnické univerzitě v Paříži (*Université ouvrière*), jejímž byl spoluzakladatelem. Tato činnost ho přivedla k napsání díla *Histoire d'une langue: le français*, které vyšlo v několika vydáních (1947, 1950, 1967, 1974). Konfrontuje v něm vztahy mezi společností a vývojem jazyka. Francouzskému jazyku věnoval ostatně celou řadu prací. Např. v r. 1956 vychází jeho studie *Le Français en 1700 d'après le témoignage de Gide Vaudelin*. Široká, obec čtenářů měla možnost sledovat jeho články věnované francouzskému jazyku v deníku *L'Humanité*. Byly později vydány v sérii pěti svazků (*Regards sur la langue française*).¹ M. Cohen v nich podává svá pozorování se svěžím humorem. V r. 1954 vydal *Grammaire et style 1450—1950* a jeho studie *Subjonctif en français contemporain* vyšla knižně v r. 1965.

Od r. 1926 přednášel M. Cohen i v etnologickém ústavu (*L'Institut d'ethnologie de l'université de Paris*) o formách lingvistického bádání a v r. 1928 vydává knižně *Instructions d'Enquête linguistique* (2. vydání je z r. 1936). Dílo poskytuje poučení všem, kteří se chtějí věnovat lingvistickému bádání.

Ve všech svých pracích M. Cohen omezuje odbornou terminologii na nejmenší možnou míru, aby tak umožnil jejich četbu co nejširšímu kruhu čtenářů.

Pedagogickým účelům je určena např. jeho *Grammaire française en quelques pages* (z r. 1948, 2. vyd. 1965) a slovník, na kterém pracoval 35 let a který vydává v r. 1972 ve spolupráci se dvěma autory: M. Davau—M. Cohen—M. Lallemant: *Dictionnaire du français vivant* (1972). Náš výčet prací M. Cohena zdaleka není úplný; jeho účelem je však upozornit alespoň na některá jeho zvláště důležitá díla a studie.

M. Cohen vchoval řadu lingvistů. Zvláště v oblasti semitohamitské komparatistiky a sociolingvistiky měl mnoho nadšených žáků. Byl neúnavným pracovníkem a využíval k jazykovým pozorováním každé příležitosti. Jeho pra-

¹ *Regards sur la langue française, 1950. Nouveaux regards sur la langue française, 1963. Encore des regards sur la langue française, 1966. Toujours des regards sur la langue française, 1970. Une fois de plus des regards sur la langue française, 1972.*

covní vytrvalost a obdivuhodná paměť mu umožnily vydat více než 2 200 publikací. U příležitosti jeho 80. narozenin byl vydán sborník *Mélanges Marcel Cohen*. U příležitosti jeho 90. narozenin mu jeho spolupracovníci a bývalí žáci oznámili, že se uskuteční souborné vydání jeho prací. Bohužel téhož roku — 5. listopadu 1974 — M. Cohen umírá a tak k vydávání souborného díla dochází až po jeho smrti. Vědecké kvality M. Cohena ocenily i některé cizí univerzity. Titul čestného doktora mu byl udělen Karlovou univerzitou v Praze, univerzitou ve Varšavě a v Manchesteru. Akademie věd v NDR, ho jmenovala svým zahraničním členem.

M. Cohen v sobě spojoval kvality vědecké s kvalitami lidskými. Pocit zodpovědnosti ho vedl až k úzkostlivému plnění povinností vyplývajících nejen z jeho zaměření vědeckého, ale i politického jako člena sjednocené socialistické strany francouzské a později komunistické strany. Marxistické smýšlení vedlo M. Cohena také k tomu, aby aplikoval dialektikomaterialistické principy také ve své práci vědecké. Za 2. světové války musel v prosinci 1940 — v důsledku rasistického zákona z Vichy — odejít do důchodu. Zapojil se pak do hnutí francouzského odboje a od r. 1941 žil v ilegalitě. V té době přispíval do Svobodné univerzity (*Université libre*), která byla vydávána a rozšiřována ilegálně. V boji se podílel i na osvobození Paříže.

Přes své vysoké kvality vědecké zůstával M. Cohen velmi skromný. Mladistvostí ducha a pracovním elánem přinášel povzbuzení nejen svým žákům a spolupracovníkům, ale i badatelům cizím. Čítujme slova dvou jeho žáků. V článku, věnovaném M. Cohenovi v *L'Humanité* 6. 11. 1974, tedy den po jeho úmrtí, píše *Nina Catach*, vědecká pracovnice ze *Centre National de la Recherche scientifique*: „Nous étions un certain nombre à le considérer comme notre père“. *Maxime Rodinson*, z *École Pratique des Hautes Études*, píše o den později také v *L'Humanité* v článku *M. Cohen et l'Orient*: „Pour nous, ses élèves, il fut un modèle et un guide bienveillant et aimé, non seulement dans la science, mais aussi dans la conduite de la vie“. Nejsou tato slova tím nejkrásnějším oceněním, jaké si vědec a učitel může přát?

